

ПОДЕЛА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ: РЕАЛНОСТ ИЛИ ЗАБЛУДА?*

Душан Пророковић**

Достављен: 25. 02. 2022.

Језик рада: Српски

Кориговано: 19. 03. и 26. 04. 2022.

Тип рада: Прегледни рад

Прихваћен: 16. 06. 2022.

DOI број: 10.5937/vojdelo2202055P

У раду је представљен развој идеје поделе (разграничења) Косова и Метохије, о којој се говори од друге половине шездесетих година, као и однос три заинтересоване стране – српске, албанске и међународне заједнице. Испоставља се да је ова подела, иако посматрано са теоријског становишта – легитиман предлог, тешко остварива или неостварива из неколико разлога. Хипотеза која се у чланку доказује гласи: подела Косова и Метохије није била реална опција зато што није постојала сагласност међународних актера да се она спроведе. Циљ истраживања јесте да се, поред доказивања ове хипотезе, објасни и да српска страна никада није конкретизовала званични предлог о подели, услед чега је српска јавност дала релативно ниску подршку таквом расплету, а у албанској јавности се перципирало да подела није решење. Овакав амбијент је екстремно неповољан за даље дискусије о подели или разграничењу. Истраживање је спроведено уз ослањање на реалистичку школу сагледавања међународних односа и политичких процеса и уз примену метода компарације, анализе садржаја и синтезе.

Кључне речи: *Косово и Метохија, подела, разграничење, Срби, Албанци, међународна заједница*

---

* Рад представља део научног и истраживачког ангажовања на пројекту „Србија у савременим међународним односима: стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, економски, правни и безбедносни аспекти” (бр. О1179029), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

** Центар за евроазијске студије, Институт за међународну политику и привреду, Београд, Република Србија, dusan@diplomacy.bg.ac.rs

Идеја поделе Косова и Метохије у српској јавности

„Српско-албански сукоб око Косова и Метохије оптерећивао је Краљевину Југославију од њеног настанка и Федеративну Југославију током целог њеног постојања. Сукоб око Косова оптерећује последњих година и већи део света. Југословенска држава је применила шест решења, веома различитих, конзервативних и либералних. Ниједно није прошло на испиту историје.”¹ Посматрајући из угла дешавања након 1999. године, овакав закључак чини се логичним. Исто тако, логичним се чини и размишљање о тражењу алтернативног решења оличеног у подели или разграничењу. Идеја поделе територије Косова и Метохије (у даљем тексту КиМ) јавља се у расправама о будућности комунистичке Југославије још крајем шездесетих година XX века. Добрица Ћосић записује у дневничким белешкама, 23. децембра 1968. године: „У садашњим развојним токовима нема другог исхода и решења осим разграничења, давања самоопредељења Шиптарима, прекомпоновања југословенског простора и стварања хомогених националних држава на Балкану. Јер, по свему, у овој 'титовини' коначно је изгубљена и разорена могућност стварања интернационалистичке, демократске, савремене заједнице људи и народа.”² Ћосић ће остати главни заговорник овог концепта; још много пута поновиће да је подела – неминовност. Тако ову тезу записује и 26. априла 1981. године, након нових насилних демонстрација Албанаца: „Објективни политички услови на Косову и Метохији после 1966. омогућили су потпуну албанизацију Покрајине Косово и подстакли албански сепаратизам. /.../ Ако нисмо спремни да поново ослобађамо Косово, а нисмо спремни, треба га поделити с Албанијом. Узети српске крајеве и манастире, а Албанцима препустити оно што је албанско. Иначе, ући ћемо у перманентни рат са Албанцима, који не можемо добити. У таквим ратовима увек побеђују они који се боре за своју слободу, и када су мањи и слабији.”³ Током године, покушаће да за ово решење заинтересује и кључне доносиоце одлука. Борисав Јовић, у том тренутку члан Председништва СФР Југославије и (не мање важно!) председник Социјалистичке партије Србије, пише како се 11. септембра 1990. срео са Ћосићем, који му је изнео идеје о разграничењу са Албанцима и Хрватима.⁴ Неколико месеци пре тога Ћосић је опет суморно констатовао: „Срби се морају што пре разграничити с Албанцима, јер питање људских права никад неће бити решено, ако то питање неће да реше Албанци.”⁵

Идеја је реактуализована након политичких промена 2000. године, па се за њу у једном тренутку посебно интересују председник Владе Србије Зоран Ђинђић и шеф

¹ Милош Ђорђевић, „Помирење права Србије и права етничких Албанаца на Косову”, *Баштина*, бр. 12, 2001, стр. 221.

² Добрица Ћосић, *Косово 1966–2013*, Вукотић Медиа, Београд, 2013, стр. 34.

³ Ибид, стр. 40.

⁴ Више у: Борисав Јовић, *Последњи дани СФРЈ*, Политика, Београд, 1995.

⁵ Добрица Ћосић, *Косово 1966–2013*, op.cit., стр. 81.

Координационог центра за КиМ Небојша Човић. О томе се шири јавност могла упознати пар година касније, након публикавања Ћосићевих белешки. У децембру 2002. године, током разговора са Зораном Ђинђићем, а пре закључка „Ослободимо се Косова, Зоране!“, српски писац и први председник СР Југославије наглашава: „Косово морате енергично да решавате и да се више не заваравате са Резолуцијом 1244 Савета безбедности. /.../ Дуго смо разговарали о мојој концепцији територијалног разграничења са Албанцима на Косову и Метохији, о стратегији и тактици те идеје, сагласни са концепцијом и препрекама на које ће наићи. Нисмо били наивни оптимисти, али смо обојица били уверени да је то једини пут до неког разумног решења.“⁶ У писму Небојши Човићу, у августу 2003. године, прилажући документ „Тезе о коначном решењу косовске кризе и новој државној стратегији“, истиче: „Српска државна политика је играла танго на Резолуцији 1244 и реторички понављала верност тој Резолуцији без снаге да обезбеди иједан позитиван исход те Резолуције. /.../ Наша политика је инертна и без идеја, у основи традиционално национална, да не кажем и националистичка. Ако што пре не искажемо промишљену иницијативу за решење коначног статуса Косова и Метохије, он ће се идуће године одлучити у центру светске моћи и ми ћемо се наћи у стању свршеног чина. А то ће бити само губитак српских националних права на Косово и Метохију.“⁷ Такође, додаје: „Србија не може да се конституише као нормална правна и демократска држава док се трајно не реши косовско питање и заштите њени елементарни интереси на Косову. Нерешен статус Косова, тешко фрустрира српски народ, ствара дубок раскол у друштву и објективно политички успорава улазак Србије у Европску унију.“⁸

Међутим, приметно је да током свих ових покушаја „отац идеје“ о подели КиМ-а не одмиче даље од начела, не предлаже неки конкретан план. Свакако, може се рећи и да није била његова обавеза да конкретизује идеју, јер улога интелектуалаца у једном друштву често се и огледа у томе да на нивоу начела покрећу одређене теме и предлажу решења. Ипак, помало је и зачуђује да појединац са таквим ауторитетом и утицајем, који је (истина кратко – свега годину дана) био и шеф државе, није искористио тренутак и амбициозније се позабавио тим питањем.

Прва и до сада најбоље образложена конкретизација плана о разграничењу долази од Бранислава Крстића који о томе говори почетком деведесетих година, а што ће касније бити преточено у монографију „Косово између историјског и етничког права“.⁹ Део образложења презентоваће и 2000. године у књизи „Косово пред судом историје“.¹⁰ Дакле, још 1992. године „Крстић је предлагао да се на Косову, на делу територије на којој Србија може да успостави контролу, установи (албанско) подручје с посебним статусом ('подручје мировне заштите', по угледу на познати Венс-Овенов план), а да се српске и црногорске историјске целине

⁶ Добрића Ћосић, *У туђем веку, Службени гласник*, Београд, 2011, стр. 328.

⁷ Добрица Ћосић, *Косово 1966–2013*, op.cit., стр. 256.

⁸ Ибид, стр. 258.

⁹ Branislav Krstić, *Kosovo između istorijskog i etničkog prava*, Kuća Vid, Beograd, 1994.

¹⁰ Бранислав Крстић, *Косово пред судом историје*, Издање аутора, Београд, 2000.

интегришу у матичну државу.”¹¹ Занимљиво, Крстић успева да предлог формулисан у две варијанте објасни и председнику савезне владе Милану Панићу, чији га је „саветник упозорио на могуће негативно реаговање српске владе” и председнику СР Југославије Добрици Ћосићу који је ставио примедбу „да у обе варијанте превелики број Албанаца остаје у Србији.”¹² Крстић заступа тезу да је помирење два права – српског историјског и албанског етничког – „трајно и праведно решење”.¹³ С једне стране, он полази од претпоставке да се албанска етничка права не могу решавати пуким ширењем територије на којој живе и запоседањем српских историјских подручја, док, с друге стране, упозорава и да се српским историјским подручјима не могу сматрати оне територије које су биле спорне још током успостављања границе Краљевине СХС (области КиМ-а у којима је и тада живело преко 90 посто албанског живља).¹⁴ Он разматра овај концепт са више становишта, укључујући и саобраћајну повезаност, урбанизованост, могућности коришћења здравствених и образовних установа, развојне перспективе. Крстић инсистира да се уместо расправа о територији на којој треба да буду остварена права једне етничке заједнице, фокус пребаци на расправу о различитим правима која ће се остваривати на одређеној територији. Иако делује да се ради о простој промени редоследа речи у реченици, разлика је огромна.

Како су током деведесетих година расле напетости, тако су разматрани и неки нови предлози. Године 1998. Душан Батаковић представља план о кантонизацији, који делегација Српске православне цркве подноси на разматрање француском министарству спољних послова фебруара 1999. године. „Тим планом предлагано је да градови буду под мешовитом албанско-српском управом, а да кантонима буду обухваћена углавном аграрна подручја са српском већином којима би били додати српски манастири с имањима која су имали до рата 1941, односно до коначне експропријације после Другог светског рата. Границе општина биле би измењене тако да се отвори могућност за образовање мањих општина које групишу места и села са претежно српским становништвом. Предлагано је пет кантона: 1) Ибарски Колашин, у границама садашњих општина Лепосавић, Зубин Поток и Звечан у којима Срби имају већину становника; 2) простор између Косова Поља и Липљана са низовима српских села: Чаглавица, Грачаница, Лапље Село, итд.; 3) простор између садашњих општина Косовске Каменице, Косовске Витине и Ѓњилана; 4) Сиринићка жупа са седиштем у Штрпцу, а њој би се по претходном договору прикључила Средачка жупа, као и области Опоље и Гора, насељене претежно словенским становништвом муслиманске вероисповести; 5) српске руралне области од Пећи до Истока и Клине, где постоје низови српских села и пространа имања манастира Дечана и

¹¹ Milan Milošević, „Pomirenje Srba i Albanaca”, *Vreme*, br. 542, 24. maj 2001, <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1519773>, 20/10/2021.

¹² Ибид, 20/10/2021

¹³ Бранислав Крстић, *Косово пред судом историје*, op.cit., стр. 26.

¹⁴ Branislav Krstić, *Kosovo između istorijskog i etničkog prava*, op.cit., стр. 199–227.

Пећке патријаршије. На сличан начин, свим другим кантонима била би припојена имања других српских манастира (Грачаница, Девич, Гориоч, Свети Архангели, Зочиште, Бањска, Драганац, Соколица, итд...), која би претходно била враћена.¹⁵ Батаковићева идеја остала је у сенци тадашњих дешавања, јер је у јесен 1998. године НАТО већ увећало „припремао терен“ за бомбардовање СР Југославије, тако да највероватније није озбиљније ни разматрана.

Да ли под утицајем Добрице Ћосића и Бранислава Крстића или у политичкој изнудици, о подели се опет говори након уласка међународних војних и цивилних снага на КиМ. „Потпредседник Владе Србије Небојша Човић предложио је 18. маја 2001. да на Косову буду створена два ентитета – српски и албански, како би било помирено историјско право Срба и етничко право Албанаца. Српски ентитет био би под заштитом југословенске војске и полиције, док би албански имао највиши степен аутономије и остао би под заштитом међународних снага.“¹⁶ Ипак, Контакт група (*Contact Group*), у чији састав улазе представници САД, Велике Британије, Француске, Немачке, Италије и Русије, усаглашава став како се решење будућег статуса мора тражити у складу са „три НЕ“: нема повратка на старо решење, нема поделе и нема присаједињења КиМ другој држави!¹⁷ Тиме се јасно ставља до знања свим учесницима у процесу, а пре свега званичном Београду – да неће бити ни ентитета ни кантона. Упркос томе што ће се врло брзо показати да западне земље и Русија другачије гледају на „коначно решење“, око неприхватљивости концепта поделе тада су постигли сагласност.

Без обзира на став међународних актера, деценију након једностране одлуке косовско – метохијских Албанаца о проглашењу „независности“, појам разграничења „враћа се“ на „широка врата“ у августу 2018. године, када председник Републике Србије Александар Вучић саопштава: „Ја се свакако залажем и то је политика коју представљам – за разграничење са Албанцима“.¹⁸ Ивица Дачић, министар спољних послова, током отварања скупа симболичног назива „Свет у превирању и будућност Европе и Балкана“ изјављује „да је званични предлог Србије када је реч о решавању питања Косова у дијалогу – разграничење.“¹⁹ Али, опет нема никакве конкретизације нити пратећих детаљних појашњења, те остаје непознато да ли се под разграничењем подразумева подела или делимитација. Јер, председник привремене самоуправе у Приштини Ха-

¹⁵ Milan Milošević, „Pomirenje Srba i Albanaca“, op.cit., 21/10/2021.

¹⁶ Ибид, 21/10/2021.

¹⁷ Душан Пророковић, *Косово: међуетнички и политички односи*, Геополитика, Београд, 2011, стр. 229–240.

¹⁸ Branka Trivić, Amra Zejneli Loxha, „I Srbija i Kosovo podeljeni oko razgraničenja“, *Radio Slobodna Evropa*, 22. februar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-srbija-podele-razgranicenje/29784840.html>, 23/10/2021.

¹⁹ Zoran Glavonjić, Amra Zejneli Loxha, „Razgraničenje zvanični predlog Srbije za Kosovo“, *Radio Slobodna Evropa*, 19. februar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/da%C4%8Di%C4%87-razgrani%C4%8Denje-sa-kosovom-zvani%C4%8Dni-predlog-srbije/29778573.html>, 23/10/2021.

шим Тачи (*Hashim Thaçi*) инсистирао је на делимитацији која би се обавила договором о „корекцији границе“, а подразумевала би „припајање Прешевске долине Косову.“²⁰ Громогласно најављивано као алтернативно решење, али истовремено необјашњено и необразложено, разграничење остаје „магловито“ за српску јавност. То показују и резултати истраживања јавног мњења из 2020. године, пошто „већина грађана Србије (54%) не би на евентуалном референдуму подржала разграничење Србије и Косова, 29% би подржало такву идеју, што је за 10% мање него 2019. године, док 6% не би учествовало на таквом референдуму.“²¹ Делимично због реакције јавности (на ширу јавност утицала је и реакција стручне јавности у Србији током многобројних дебата са представницима власти о даљем решавању косовског питања када је и теза о разграничењу у великој мери дезавуисана), али и због става међународних актера, о разграничењу се након 2020. године све мање говори.

Непостојање политичког амбијента и противљење међународних актера идеји поделе

Упркос томе што се о подели говори дуже од пола века, ова идеја, изузимајући кратак период од 2018. до 2020. године, није постала „главни ток“ у расправама о КиМ. Поставља се питање зашто? Одговор је једноставан: зато што су „трошкови“ имплементације превазилазили „добитке“! Некада се ова рачуница више тичала унутрашње политике, а некада међународног окружења. Тек, због тога или није постојао политички амбијент унутар којег би се та идеја конкретизовала и изнела као реалан план, или су међународни актери блокирали било какво размишљање у том смеру.

Када је реч о политичком амбијенту, под њим се подразумева сплет околности које утичу на доношење одлука унутар политичког система. На те околности могу утицати појединци и институције, догађаји или процеси, али честе су прилике и када на њих утиче велики број фактора које је немогуће унапред предвидети. Због тога је идеја Добрице Ћосића игнорисана или одбацивана за време трајања комунистичке Југославије. Зашто није постојала спремност Савеза комуниста да је размотре? Несумњиво, такав приступ указао би да су темељи на којима је комунистичка Југославија грађена несолидни. То би значило да теза о братству и јединству народа и народности више није функционална. Чак и деценију након распада једнопартијског система и нестанка велике југословенске државе, као што се може видети из претходно цитираног обраћања Ћосића шефу Координационог центра за КиМ, појам национално употребљава се врло опрезно, а термин националистичко у pejоративном контексту. Систем је почивао на догми да су национална питања решена феде-

²⁰ Zoran Glavonjić, Amra Zejneli Loxha, „Razgraničenje zvanični predlog Srbije za Kosovo“, op.cit., 23/10/2021.

²¹ „CESID: razgraničenje Srbije i Kosova? (anketa)“, *Mondo*, 22.07.2020, - <https://mondo.rs/Info/Srbija/a1352470/Kosovo-Srbija-razgranicenje-gradjani-anketa.html>, 24/10/2021.

рализацијом, а национализам је представљао претњу против које се морало борити свим средствима. Отуда и сакривање иза флоскула о самоуправљању и демократији. А да би се осигурало више самоуправљања и демократије, уставним решењима из 1974. године косовско-метохијским Албанцима осигурана су права која није имала ниједна национална мањина на свету! Ипак, и то се показало недовољним, јер су већ 1981. године избиле нове демонстрације са захтевом да САП Косово прерасте у социјалистичку републику. Опција о подели територије са суседном Албанијом тек није долазила у обзир. Југословенске власти биле су ужаснуте (зло)делима Енвера Хоџе (*Enver Hoxha*) и његовим начином управљања државним апаратом, јер то није био репрезентативни модел социјалистичког друштва. Уступак Албанији, овековечен добровољним одрицањем од дела територије, рушио би СФР Југославију изнутра, али и нарушавао њену позицију на међународном плану.

Овакав расплет, посматрано из данашње перспективе, није одговарао ни међународним актерима, како САД, тако и Совјетском Савезу. С једне стране, САД су користиле СФР Југославију као својеврсни полигон у примени доктрине уклињавања и поткопавања комунистичких режима у Бугарској и Румунији. Почетком седамдесетих година Југославија им је била потребна као јединствен и просперитетан систем. Тај став се променио десетак година касније, када је постало очигледно да се ближи крај „совјетској супердржави“, те су и геополитичке амбиције постале другачије, због чега су и дугорочни стратешки циљеви редефинисани. Распадање Совјетског Савеза по унутрашњим републичким границама, уз подстрекивање различитих национализовања, морало је оставити последице и у социјалистичкој федеративној Југославији, па чак и у Чехословачкој СР, које су устројаване по идентичном моделу. У истим границама су ову промену „преживеле“, у мањој или већој мери, само национално хомогене државе Источног блока – Пољска, Бугарска, Мађарска, Албанија и Румунија, мада су се и у Румунији детектовале међуетничке тензије, уз оружана сукобљавања са припадницима мађарске мањине, претећи да прерасту у ширу конфронтацију.²² С друге стране, седамдесетих година совјетско руководство одбија да игра на карту национализма, имајући у виду да то може индуковати сличне тенденције, како у самом СССР-у, тако и у источноевропском ареалу који су суверено контролисали – и у војном и у политичком смислу.

Још је уочљивије непостојање политичког амбијента на унутрашњем и противљење међународних актера на спољнополитичком плану за „играње на карту“ поделе током распада СФР Југославије. Познато је да се дисолуција одиграва на основу такозваних „Бадинтерових принципа“: унутрашње републичке границе проглашавају се међудржавним и међународно признатим. Како би била протумачена порука да је, на пример, Слободан Милошевић прихватио концепцију поделе? Поред свих оптужби и притисака којима је био изложен, то би се још ставило и у шири контекст и представило као жеља за нарушавањем територијалног интегритета суседних новостворених држава, противно одлукама

²² Више у: Ildikó Lipcsey, Sabin Gherman, Adrian Severin, *Romania and Transylvania in the 20th Century*, Corvinus Pub., Budapest, 2006.

Бадинтерове комисије. Током преговора у Женеви 1993. године, када је тражено решење за БиХ, међународни посредници Сајрус Венс (Cyrus Vance) и Дејвид Овен (David Owen) тражили су од председника СР Југославије да Србија „не отвара питање Косова у наредних десет година”.²³

Без обзира на то што се такав процес одиграо касније, чини се да је био неминован. Јер, када се посматра из данашње перспективе – питање је како би српске позиције у БиХ и Хрватској могле да се бране почетком деведесетих уз истовремену поделу КиМ-а. Поред тога, поставља се и питање са ким би се територија делила, пошто се транзиција у Албанији није одвијала мирно. Дестабилизација ове земље у посткомунистичком времену ескалирала је 1997. године избијањем краткотрајног грађанског рата након пропасти пирамидалних шема штедње, блокаде државних институција и распада дела безбедносног апарата. У обрачунима које је тешко било смирити погинуло је око 1600 људи²⁴. Сукоб је започео у јануару, а окончан је у јулу после спровођења међународне операције (Operation Alba) којом су руководиле УН на основу Резолуције 1101 (1997)²⁵. Дестабилизација се из Албаније прелила на Косово и Метохију и допринела неповољном развоју ситуације већ током 1998. године. Због тога и Бранислав Крстић опрезно уводи појам *разграничење*, уместо до тада чешће коришћеног израза *подела!* Разграничење не значи да се отвара питање територијалног интегритета Србије, већ да ће Албанци добити проширену аутономију на делу територије коју већински насељавају. За политичко руководство у Београду разграничење тек није било опција након етничког чишћења српског становништва у Хрватској, пошто се и та акција сагледавала унутар Бадинтеровог оквира. Зато су отпочели преговори са представницима албанске заједнице, уз посредовање америчке дипломатије (Кристофер Хил као посредник у дијалогу борави у Београду током 1998. године) и организације Свети Еуђидио. Да су преговори настављени, можда би и разграничење у једном тренутку дошло на дневни ред, или кантонизација коју је предлагао Душан Батаковић, што се не може искључити. Међутим, одлазак Ричарда Холбрука (Richard Holbrooke) на Косово и Метохију аутоматски је значило обустављање преговора у до-тадашњем формату и са постојећим дневним редом. Сједињене Државе, као кључни екстерни чинилац регионалне безбедности, више нису биле заинтересоване за мирно разрешење спора већ су се ангажовале за наметање решења кроз убрзавање оружаног конфликта. Епилог је био америчко усмеравање албанских политичара ка једностраној одлуци, фебруара 2008. године.

²³ Enver Robelli, “Ndarja e Kosovës: Qosiqi e mendoj, Gjingjiri e propozoi dhe Thaçi e negocioi – tinëz!”, *Koha*, 29.04.2014, <https://archive.koha.net/index.php?category=&id=26&o=110,27/10/2021>.

²⁴ Више у: *Fred Abrahams, Modern Albania: From Dictatorship to Democracy in Europe, NYU Press, New York, 2015.*

²⁵ „Resolution 1101 (1997)”, The United Nations Security Council, 28 March 1997, pp. 1–2. У извођењу операције учествовале су јединице из Аустрије, Белгије, Данске, Француске, Грчке, Италије, Португалије, Румуније, Словеније, Турске и Шпаније.

Зато, апели Добрице Ћосића делују помало и наивно. Када пише о разграничењу он предлаже: „Наш наступ у том решавању треба да се равноправно служи националним и интернационалним аргументима. Треба за крај јесени предложити међународну конференцију коју би чинили – Савет безбедности, САД, Европска унија, Србија и Црна Гора, Албанија, Македонија, Грчка, Срби и Албанци са Косова и Српска православна црква као историјски баштиник хришћанског духовног наслеђа. Организовати један нови Дејтон, нову Женеу, нову Атину, али са више учесника и са уважавањем и позитивних и негативних искустава Дејтонског споразума на просторима Босне и Херцеговине. Постоје аутономије и државно-политичке самоуправе у Европи, чија се позитивна искуства могу применити на Косову. Косово није политичка квадратура круга; за решење косовског питања потребна је само политичка воља Европске уније и САД и напуштање досадашње недемократске, скупе и поражене политике.”²⁶ Уместо опширнијег одговора, Небојша Човић нуди коментар на документ „Унапређење доприноса Европске уније на Косову”, где се у тачки 4. наводи: „Пројектом се апсолутно искључује улога Србије у остваривању 'мултиетничког друштва'. У пројекту се и не помиње Србија; говори се само о разговорима између 'Приштине и Београда' о енергетици, комуникацијама и телекомуникацијама. О томе може да се разговара и са Тираном и са Скопљем.”²⁷ Зоран Ђинђић слично реагује: „Прекјуче сам изјавио немачким новинама Дојче алгемајне цајтунгу: Више се у Србији демократија не може да доказује издајом државних и националних интереса. /.../ Уцена за уценом.”²⁸

Не само да САД и најважније западноевропске земље Србији нису нудиле ништа (што у билатералном општењу, што ослањањем на механизме ЕУ) већ је Београд био изложен страховитим претњама и уценама да пристане на пројектовано решење. Са претњама и уценама наставило се и након 2008. године. За колективни Запад једина опција била је „прихватање реалности”, односно да Република Србија призна сецесију косовско-метохијских Албанаца и успостави односе са њиховом једнострано проглашеном „државом”. У том периоду није постојао никакав простор да се тема разграничења уврсти на дневни ред разговора, па Небојша Човић убрзо одустаје од предлога о ентитетима, док Војислав Коштуница, још и раније, процењује да је такав предлог осуђен на пропаст, те чврсто инсистира на поштовању Резолуције 1244 (1999).

Теза о разграничењу, како је описано, постаје део преговора о будућности КиМ 2018. године, уз видљиву заинтересованост администрације Доналда Трампа да се о њој разговара. Ипак, та заинтересованост нити је допринела усаглашавању ставова са партнерима из ЕУ, нити до промене става САД. Као што се може наслутити, идеја о разграничењу потекла је и овог пута из Београда, па председник државе и шеф дипломатије то најпре проглашавају „својим политикама”, а затим и официјалном позицијом. Није познато шта под тим подразумевају,

²⁶ Добрица Ћосић, *Косово 1966–2013*, op.cit., стр. 259–260.

²⁷ Ибид., стр. 266.

²⁸ Добрића Ћосић, *У туђем веку*, op.cit., стр. 327.

пошто не постоји ниједан документ, било које институције извршне или законодавне власти Републике Србије, којим се сам термин разграничења објашњава, а камоли да постоји извештај којим би се начелно описало шта Србија тражи и како се сагледава процес разграничења. Тајна дипломатија, која се кроз историју у многим случајевима осведочила и као велики непријатељ мира, те закулисна договарања којима су заобилажене институције, оставили су јавности – и ужој стручној и широј заинтересованој за политичке процесе (а за овај процес око Косова и Метохије степен заинтересованости српске јавности јесте веома висок) да нагађа шта се дешава. У великој мери то је и дискредитовало процес. Али, што се јавности тиче, понајвише су га дискредитовала понуђена решења.

Наиме, најпре се сазнало из француских средстава јавног информисања (*Ouest France*) да се припрема „српско-албанско разграничење” у новембру 2018. године и то тако што би била „усаглашена размена – српска енклава на северу Косова за албанску зону на југу Србије.”²⁹ Затим се и у немачкој штампи (*Frankfurter Rundschau*) пише о постојању плана за „поделу Косова” током фебруара 2019. године, а који је наводно усаглашен између САД, Француске и Русије.³⁰ Неколико дана касније, медији на албанском језику (*Bota Sot*) представљају комплексан предлог плана разграничења.³¹ Детаљи овог плана илустровани су на карти бр. 1.

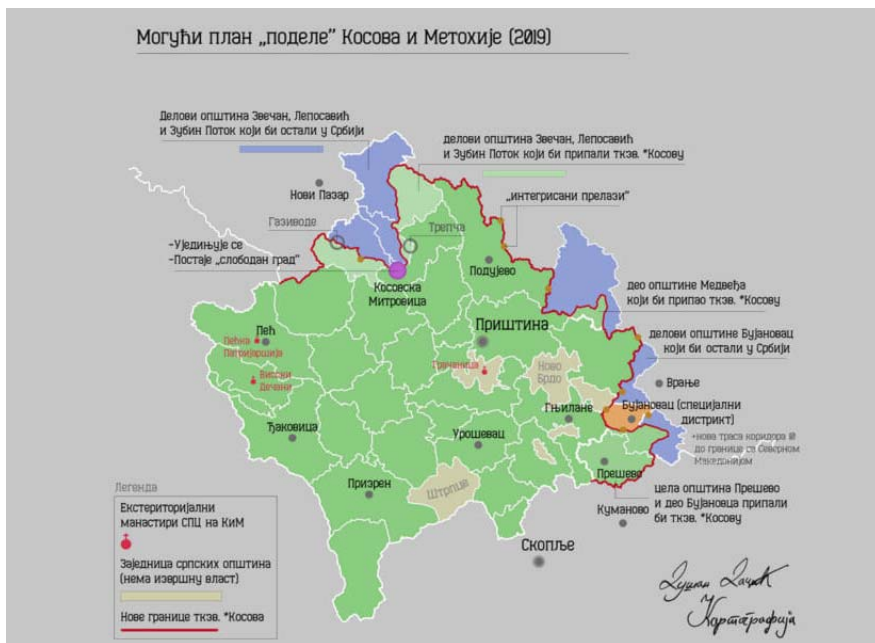
Укратко, уместо „једноставне размене” територије (што је ближе Тачијевом објашњењу о делимитацији него тези о подели), појављују се неки нови елементи. Поново „уједињена” Косовска Митровица (заједно би се нашли у истој територијалној јединици и јужни – албански и северни – српски део) тако би добила статус „слободног града” у периоду који би трајао од 35 до 99 година. Градом би управљало трочлано Председништво (Албанац, Србин и трећег члана би делегирао СБ УН), а законодавно тело имало би 55 посланика, међу којима би се нашло по 25 Албанаца и Срба и 5 странаца! Град би издавао своје личне карте и пасоше, док би безбедност гарантовао НАТО. Слично решење би се применило и за „специјални дистрикт” Бујановац, само би ту лична документа била издавана „са симболима ЕУ, али грађани могу имати и пасоше Србије и Косова.” Пећка патријаршија и манастир Високи Дечани добили би екстериторијални статус, а призренска црква Богородице Љевишке и манастир Грачаница посебан статус „на територији Косова”. Када је реч о управљању ресурсима, концертн „Трепча” би се организовао као конзорцијум америчко-француско-руско-кинеског капитала, на рок од 99 година, а остварени приходи би се делили: 50% буџету Косова, 35% буџету Србије, а 15% слободном граду Косовска Ми-

²⁹ Jean – Arnault Derens, Laurent Geslin, „Kosovo et Serbie prêts à redessiner leurs frontières”, *Ouest France*, 29.11.2018, <https://www.ouest-france.fr/monde/kosovo-et-serbie-prets-redessiner-leurs-frontieres-6097488>, 28/10/2021.

³⁰ Adelheid Wölfl, „Grenzwertige Debatte um den Kosovo”, *Frankfurter Rundschau*, 19.02.2019, <https://www.fr.de/politik/grenzwertige-debatte-kosovo-11781055.html>, 29/10/2021.

³¹ „Draft-marrëveshja me 22 pika/ Ndarja e kufijve, Serbia merr Ujmanin, Mitrovica me statusin 'Free City', (Detajet)”, *Bota Sot*, 23.02.2019, <https://dosja.al/draft-marreveshja-me-22-pika-ndarja-e-kufijve-serbia-merr-ujmanin-mitrovica-me-statusin-free-city-detajet/>, 30/10/2021.

тровица. У оваквом формату разматра се и решење за хидроенергетски систем „Газиводе”, а установио би се и „Маршалов план” са роком испуњења до 2030. године (за Србију – 3,5 милијарди евра, а за Косово – 1,2 милијарде).³²

Карта 1 – Предлог разграничења 2019. године³³

Ипак, кључно је да би се одиграло и „међусобно признање”. Наиме, такозвана „Република Косово” би у потпуности легализовала и легитимизовала сопствену позицију у међународним односима, пошто би Србија признала и сецесију из 2008. године и узроке сецесије који укључују и „хуманитарну интервенцију НАТО” из 1999. године, која се више не би могла означавати агресијом. И ту се опет долази до међународних актера. У јавности се нагађало да је Немачка против промене граница, што је представљено као разлог неуспеха разграничења.³⁴ Међутим, није јасно ни како би заговорници разграничења одбранили предлог који је (макар и преко медија и за потребе испитивања пулса јавности)

³² Ибид, 30/10/2021.

³³ Аутор карте је Душан Дачић. Постоји писана сагласност аутора да буде објављена у овом раду.

³⁴ Andrew Gray, „ Angela Merkel: No Balkan border changes”, *Politico*, 13.08.2018, <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-no-balkan-border-changes-kosovo-serbia-vucic-thaci/>, 31/10/2021.

представљен. За западни део међународне заједнице разграничење може бити решење само и искључиво уколико оно води међусобном признавању! А чак и у том случају, показује представљени план, разграничење не обухвата само територију КиМ-а, већ и централне Србије, уз креирање „специјалних решења” којима би се цело питање додатно интернационализовало (а искуства из БиХ показују да се интернационализацијом кроз специјална решења проблеми нису решавали, већ су се одлагали, док је у међувремену растао утицај разних међународних представника на унутрашњем плану до те мере да је, посматрано са чисто теоријског аспекта, постало отворено питање колико је то данас суверена држава, а колико међународни протекторат). У Београду се сумња да би се кроз актуализацију концепта поделе могло нешто добити.

Такође, из потоњих реакција Русије, постаје видљиво да иза понуђеног предлога не стоји званична Москва. Руска позиција чврсто је повезана са Резолуцијом 1244 (1999) која се наводи као основ за тражење коначног решења и у тренуцима када је у Београду апсолутно ниједан српски званичник не помиње. Незападни део међународне заједнице поставља се другачије према косовском питању (осим Русије, која има и историјске и геополитичке разлоге за своје учешће у балканској политици); ту је већи проблем сам однос према сецесији и територијалном интегритету државе чланице УН, него конкретни српско-албански спор. Отуда на кокетирање са разменом територије, поделом, разграничењем не гледају благонаклоно.

Албански поглед на поделу и разграничење

Насупрот појединим српским интелектуалцима и политичарима који су видели поделу КиМ-а као решење, па су ту идеју „гурали” у јавност, међу албанским се таква став не примећује. Подела, једноставно, није прихватљива, а критике током периода 2018–2020. године због самог наговештаја разграничења су учестале!³⁵ Име Добрице Ћосића се, још од краја шездесетих година, помиње у негативном контексту, а више од његове идеје о подели апострофирају се ставови о албанској репресији према Србима. Зато се и Ћосићево мишљење представља као део континуитета агресивне српске политике која траје од Илије Гарашанина, чији је наводни циљ био расељавање албанске популације са вековних огњишта.³⁶ „Неспремност српске државе да прихвати одговорност за злочине почињене у Хрватској, Босни, а посебно на Косову, у ствари је производ српске националне интелектуалне елите. Сходно томе, у таквом духу су и предлози академика Добрице Ћосића који захтева поделу северног дела Косова и његовог прикључења Републици Србији, не нудећи

³⁵ Fadil Maloku, „Plani për ndarje të Kosovës është e ditur që nuk 'banon' në Amerikë, por në Ballkan”, *Koha Ditore*, 23.03.2020, <https://www.koha.net/arberi/215059/maloku-plani-per-ndarje-te-kosoves-eshte-e-ditur-qe-nuk-banon-ne-amerike-por-ne-ballkan/>, 03/11/2021.

³⁶ Погледати на пример: Rexhep Qosja, *Shpërngulja e shqiptarëve sipas programeve kombëtare serbe: Që nga Naçertanija e Ilija Garashaninit (1844) deri te ndarja e Kosovës sipas Dobrica Qosiqit (2004)*, Toena, Tiranë, 2005.

да такво решење треба да се примени и за Албанце у Прешевској долини, или за Бошњаке у Новом Пазару, или за Мађаре у Војводини.³⁷

На Човићево размишљање о два ентитета (2001. године) реаговано је оштро, па Аљуш Гаши (*Alush Gashi*) упозорава да то „има за циљ дестабилизацију стања у ионако немирном региону”, а сличан је и поглед Адема Демаџија (*Adem Demaçi*): „Уколико се међународна заједница двоуми и одступа од главног начела да косовским Албанцима да за право да сами одлуче о својој судбини, то ће бити увод у ново крвопролиће у којем ће учествовати и међународна заједница, што би био нови злочин и за Албанце и за Србе.”³⁸

Операционализација ове теме кроз тајне преговоре у којима учествују сарадници Доналда Трампа (*Donald Trump*), али и Хашим Тачи и албански премијер Еди Рама (*Edi Rama*) види се као непријатна опасност. Зато се помно прате потези власти у Тирани, а Иљир Деда (*Ilir Deda*) у једном важном тренутку наводи како је избор Гента Цакаја (*Gent Cakaj*) за шефа албанске дипломатије означио и да неће бити поделе, те да је оваквим потезом „председник Иљир Мета задао снажан ударац том плану”.³⁹ Подразумева се, тако је ударио и Едија Раму. Сам Рама се правдао, у јесен 2021. године, када је већ постало јасно да разграничење више „није у игри”, како је све написано и изговорено на ту тему „витешка легенда”. „Да је постојао план он би морао проћи кроз парламенте, референдуме.”⁴⁰

Један од ретких међу албанским интелектуалцима који је разматрао разграничење као решење јесте (самопроглашени „отац нације”!) писац Реџеп Ћосја (*Rexhep Qosja*): „Српско питање се може решити отцепљењем дела Косова и спајањем Прешевске долине са Косовом. У мојој визији, Албанија и Косово ће се ујединити. Како ће се решити проблем северног Косова и Прешевске долине зависи од нас, наше истрајности и наше мудрости. Али, ујединићемо се. То није само за наше добро, већ за добро целог Балкана.”⁴¹ Испоставило се да му је то замерено, суочио се са салвама критика. Агим Хисени (*Agim Hyseni*) у осврту на ову тему наглашава да је „Косово једно и недељиво” и подсећа на речи Фехмија Аганија (*Fehmi Agani*) из 1994. године: „Све док Србија не нађе подршку нити у једном албанском слоју, њени циљеви у вези са Косовом су пропали и данас с правом можемо рећи да је Србија изгубила рат

³⁷ Memli Sh. Krasniqi, „Propozimet e akademikut Dobrica Qosiq mbi zgjidhjen përfundimtare të çështjes së Kosovës”, *Gjurmime Albanologjike - Seria e shkencave historike*, 48, 2018, str. 217.

³⁸ Milan Milošević, „Pomirenje Srba i Albanaca”, op.cit., 21/10/2021.

³⁹ Ilir Deda, „Meta me një goditje që ende s'u dha për planin e ndarjes së Kosovës”, *Koha Ditore*, 10.01.2019, <https://www.koha.net/arberi/138934/deda-meta-me-nje-goditje-qe-ende-su-dha-per-planin-e-ndarjes-se-kosoves/>, 03/11/2021.

⁴⁰ Edi Rama, „Plani për ndarjen e Kosovës: Legjenda kreshnikësh”, *Kosova Press*, 25.09.2021, <https://kosovapress.com/plani-per-ndarjen-e-kosoves-rama-legjenda-kreshnikesh/>, 05/11/2021.

⁴¹ Enver Bytyçi, „Rexhep Qosja rikthehet te opsioni i Dobrica Qosiq për Kosovën?!”, *RTV Presheva*, 23.01.2017, <https://www.rtvpresheva.com/rexhep-qosja-rikthehet-te-opsioni-i-dobrica-qosiq-per-kosoven/>, 05/11/2021; Diana Bunjaku, „Rexhep Qosja - Qosiqi, që kërkon ndarjen e Kosovës”, *Bota Sot*, 03.02.2017, <https://www.botasot.info/politika-lajme/649729/rexhep-qosja-qosiqi-qe-kerkon-ndarjen-e-kosoves/>, 06/11/2021.

на Косову.⁴² У највећем делу албанске политичке јавности опстаје (исправно!) мишљење како се национални циљеви могу остварити јединственим наступом, који искључује „искакања” попут Ћосјиног или закулисних преговора којима су били склони Хашим Тачи и Еди Рама. Пристајањем на дебату о подели већ се чини непоправљива штета са неизвесним и дискутабилним исходом у будућности. Албанци је не би лако прихватили чак ни у ситуацији када би била наметнута, услед неког евентуалног договора САД и Русије, према којем би Вашингтон пристао на признавање референдума на Криму, а Москва на прихватање такозване „Републике Косово” у „скраћеном формату”, што се у јавним расправама помињало као могућност.⁴³

С друге стране, и Ћосја разграничење посматра сасвим другачије него што се то чинило у Београду. Он предлаже и „размену територија” (северни део Косова за „Прешевску долину”), а након тога уједињење Албаније и „Републике Косово”. И ту се тема разграничења „укршта” са приступом који је много раширенији међу Албанцима. Уместо појма „подела”, чешће се у употреби термини етничка Албанија (*Shqipëria etnike*) и природна Албанија (*Shqipëria natyrale*)⁴⁴. Термин Велика Албанија (*Shqipëria e Madhe*) избегава се, а има и савета да је упутно користити само други наведени. Љуљим Бљака (*Lulezim Blaka*) тако објашњава: „Велика Албанија: То је фашистичка терминологија, коришћена током италијанске окупације 1939–1943. Територија 'Велике Албаније' обухвата данашњу Албанију, делом територију данашњег Косова (без општина Митровица, Њилане и Качаник) и неке албанске општине у данашњој БЈРМ. Ако се користи ова терминологија, онда се одричемо скоро половине територија Албаније. Етничка Албанија: То је терминологија која се уобичајено користи после 1992. године и обухвата све територије насељене Албанцима. Ако се користи ова терминологија, онда се одричемо свих албанских територија чије је становништво протерано или асимиловано, а те територије су затим колонизовали Грци и Словени.”⁴⁵ Албанско је све, од Пријепоља у Полимљу, до Превезе у Епиру („*territori prej Prijepoles e deri në Prevezë*”)⁴⁶

Последњих година приметно је и увођење у јавни дискурс појма Права Албанија (*Shqipnija e Vërtetë*), за који се, као основа, користе истраживања Ахмета Гашија (*Ahmet Gashit*) из тридесетих и четрдесетих година XX века (карта бр. 2).

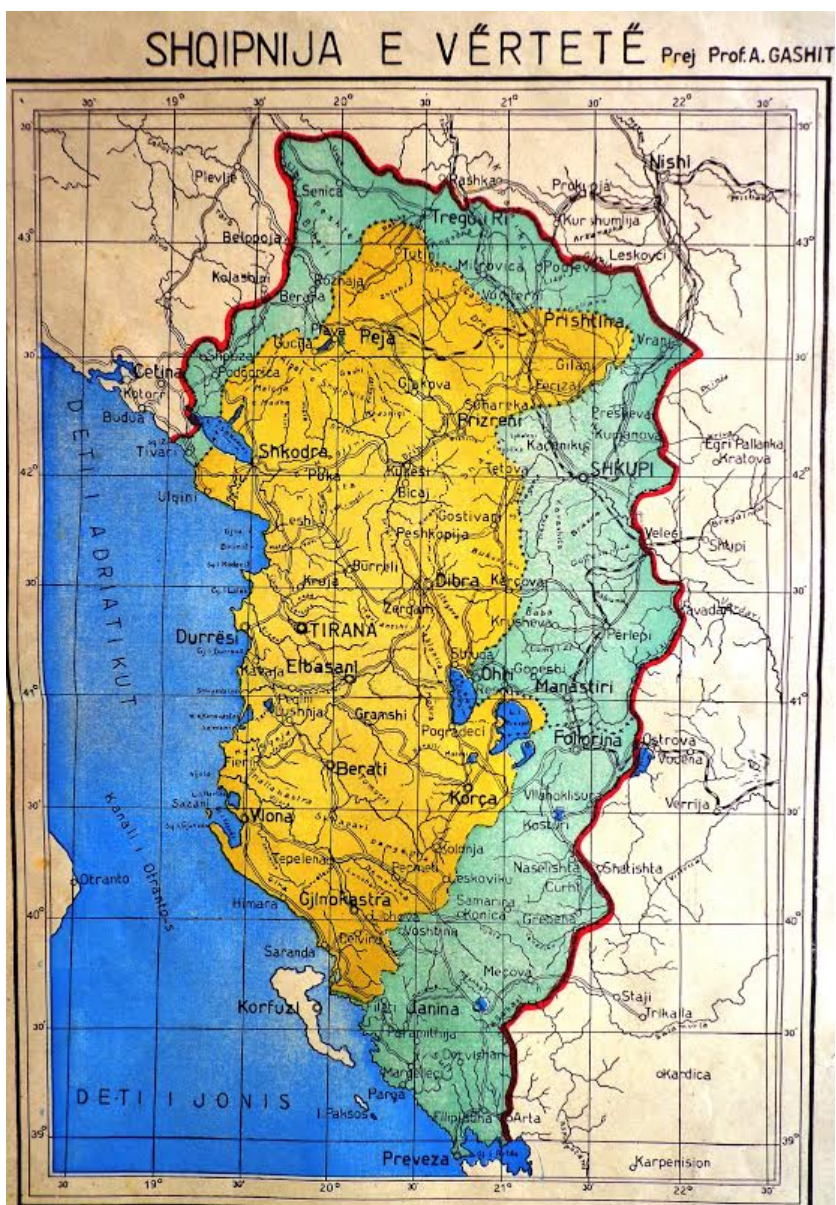
⁴² Agim Hyseni, „Fehmi Agani për çështjen e ndarjes: Kosova është një dhe e pandashme”, 10.12.2018, <https://agimhyseni.com/2018/12/10/fehmi-agani-per-ndarjen-e-kosoves-kosova-eshtenje-dhe-e-pandashme/>, 08/11/2021.

⁴³ Rexhep Maloku, „Nëse Amerika e Rusia janë marrë vesh me nda Kosovën ...”, *Koha Ditore*, 15.12.2019, <https://www.koha.net/arberi/199140/nese-amerika-e-rusia-jane-marre-vesh-me-nda-kosoven/>, 06/11/2021.

⁴⁴ Veli Haklaj, „Vendi gjeografik i Shqipërisë Etnike”, *Gazeta Mapo*, 14.03.2019, <https://gazetamapo.al/vendi-gjeografik-i-shqiperise-etnike/>, 09/11/2021.

⁴⁵ Lulezim Blaka, „Shqipëria e Madhe dhe Shqipëria Etnike, këto 2 terminologji të gabuara”, 10.03.2017, <https://medium.com/@lulezimblaka/shqip%C3%ABria-e-madhe-dhe-shqip%C3%ABria-etnike-k%C3%ABto-2-terminologji-t%C3%AB-gabuara-7092954d223a>, 11/11/2021.

⁴⁶ Ибид, 11/11/2021.

Карта 2 – „Права Албанија” (Shqipnija e Vërtetë) Ахмета Гашуја из 1941. године⁴⁷

⁴⁷ Veli Haklaj, „Kufijtë e Shqipërisë etnike dhe grabitja e tokave shqiptare”, *Gazeta Mapo*, 23.03.2019, <https://gazetamapo.al/kufijte-e-shqiperise-etnike-dhe-grabitja-e-tokave-shqiptare/>, 09/11/2021.

Због свега наведеног, упитно је да ли би се и у којој мери могла реализовати идеја мирне поделе, колико је то могуће учинити у садашњем времену и какве би то ефекте оставило у будућности!? Идеја о подели се у албанској јавности не антиципира као фер и поштена, па је упитан њен легитимитет. Предлози о подели, упућивани са српске стране, увек су били допуњавани фразама о „коначном решењу”, „трајном разграничењу”, „историјском договору”, „миру и стабилности”. Ако је за албанску јавност, односно убедљиву већину у њеним интелектуалним и политичким круговима, та идеја спорна, онда се не може говорити о коначности, трајном, историјском, мирном и стабилном.

Закључак

Иако су и домаћи и међународни званичници тему поделе Косова и Метохије на српски и албански део најчешће избегавали, о њој се ипак расправљало у јавности још од шездесетих година, преваходно захваљујући Добрици Ћосићу. Кандидовањем концепта „разграничења” као „коначног решења”, током преговора између Београда и Приштине од 2018. године реafirмисано је и размишљање о подели. У једном тренутку, највиши званичници Републике Србије саопштили су како та идеја представља и официјелну позицију. Међутим, у оваквом приступу постоје четири проблема.

Прво, овај концепт никада није конкретизован на званичном нивоу. Предлози Бранислава Крстића и Душана Батаковића вероватно јесу разматрани, али не и усвојени као део државне стратегије. Друго, припреме јавности за овакав расплет или није било, или је тај посао траљаво одрађен у тренутку када је предлог, макар и начелно – проглашен званичним. Отуда и релативно „плитка подршка”, због чега се доводи у питање легитимност идеје. Треће, нема озбиљних назнака да је албанска страна заинтересована за овакав расплет. Став политичара, њихова спремност да разговарају на ту тему није добро прихваћена у албанској јавности, па је такав правац деловања оспорен. Чак и када би се у преговорима постигао консензус и потписао некакав споразум са таквим садржајем, остало би отворено питање колико би он био дугорочан и какве би последице наступиле у будућности. Наговештаји да се о разграничењу може размишљати условљени су тако да би то заправо представљало суштинску делимитацију, размену по површини мањих територија, уз пратећи захтев да се након тога настави процес укрупњавања албанског етнопростора у етничку Албанију, природну Албанију или праву Албанију. Четврто, нема сагласности међународног фактора да се тако нешто реализује. И када су коначно поједини предлози разматрани и „процурели у јавност”, они су били на линији онога што је тражила албанска страна и у највећој мери су уважавали албанске интересе, док је за српску страну то само могао бити „смоквин лист” којим би се потписници таквог решења правдали како „није све изгубљено” и да су и „Срби нешто добили”. У постојећем формату преговора, а сходно ставу кључних западних држава одговорних за текуће стање на Косову и Метохији, примена концепта разграничења не може имати позитивне ефекте за Србију, посматрано из краткорочне или дугорочне перспективе.

Из угла теорије подела јесте легитиман став. Али, да би се до ње дошло неопходно је да се остваре бројни предуслови. Најпре, тај приступ мора уважавати интересе обе стране. Затим, неопходно је да постоји адекватна подршка јавности или бар интелектуалне елите и код Срба и код Албанаца. Најзад, гарантне стране таквог споразума морају бити најважнији актери међународних односа. С једне стране, то су свакако САД, Велика Британија, Француска и Немачка, земље које су не само укључене у тражење мировних решења за „југословенску кризу“ од самог почетка, већ и земље које су у појединим моментима ту кризу усмеравале и индуковале. С друге стране, из историјских разлога, суочена са бројним кршењима потписаних споразума и накарадним тумачењима договореног управо од стране западног дела међународне заједнице, Србија нема ниједан разлог да им верује. Отуда се, зарад постизања дугорочног и одрживог решења, у процес морају укључити и незападни актери, у првом реду Русија која је такође од самог почетка ангажована у тражењу мировних решења за југословенску кризу, као и Кина као стална чланица СБ УН и све важнији чинилац регионалне безбедности на Балкану. Остаје, такође, питање и могу ли се мењати границе и спроводити разграничење између Срба и Албанаца, а да то не остави последице и по друге делове постјугословенског простора? Имајући у виду да се (гео)политички процеси на Балкану одигравају по принципу „спојених судова“, врло је вероватно да би разграничење на КиМ изазвало бројне последице!

Нова фаза проблематизације косовског питања почиње 2008. године, када су, уз подршку колективног Запада, косовско-метохијски Албанци прекршили Бадинтерове принципе на којима су почивале све одлуке о територијалној организацији постјугословенског простора још од 1992. године. Ако Бадинтерови принципи више не важе за Србију, онда не могу важити ни за остале југословенске републике. Подела КиМ-а у оваквим околностима нужно би водила и ка новој територијалној реконфигурацији постјугословенског простора. То је још један разлог због којег међународни актери нерадо пристају да разматрају ову идеју, без обзира на то што се периодично наговештава, кроз средства јавног информисања, да би то у перспективи могло представљати решење.

Пут до поделе КиМ-а, чак и када би међународни актери такав концепт прихватили као решење, препун је неизвесности и недоречености. Овакву идеју је тешко реализовати, а да након тога не уследе консеквенце. Уколико се размишља о подели као решењу, неопходна је дуга и темељна припрема, уз сагледавање свих њених аспеката, укључујући и нову територијалну реконфигурацију постјугословенског простора, импликација по регионалне односе, безбедност и стабилност.

Литература

[1] Adelheid Wölf, „Grenzwertige Debatte um den Kosovo“, *Frankfurter Rundschau*, 19.02.2019, <https://www.fr.de/politik/grenzwertige-debatte-kosovo-11781055.html>, 29/10/2021.

[2] Agim Hyseni, „Fehmi Agani për çështjen e ndarjes: Kosova është një dhe e pandashme“, 10.12.2018, <https://agimhyseni.com/2018/12/10/fehmi-agani-per-ndarjen-e-kosoves-kosova-eshte-dhe-e-pandashme/>, 08/11/2021.

[3] Andrew Gray, „Angela Merkel: No Balkan border changes”, *Politico*, 13.08.2018, <https://www.politico.eu/article/angela-merkel-no-balkan-border-changes-kosovo-serbia-vucic-thaci/>, 31/10/2021.

[4] Branislav Krstić, *Kosovo između istorijskog i etničkog prava*, Kuća Vid, Beograd, 1994.

[5] Branka Trivić, Amra Zejneli Loxha, „I Srbija i Kosovo podeljeni oko razgraničenja”, *Radio Slobodna Evropa*, 22. februar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-srbija-podele-razgranicenje/29784840.html>, 23/10/2021.

[6] „CESID: razgraničenje Srbije i Kosova? (anketa)”, *Mondo*, 22.07.2020, <https://mondo.rs/Info/Srbija/a1352470/Kosovo-Srbija-razgranicenje-gradjani-anketa.html>, 24/10/2021.

[7] Diana Bunjaku, „Rexhep Qosja - Qosiqi, që kërkon ndarjen e Kosovës”, *Bota Sot*, 03.02.2017, <https://www.botasot.info/politika-lajme/649729/rexhep-qosja-qosiqi-qe-kerkon-ndarjen-e-kosoves/>, 06/11/2021.

[8] „Draft-marrëveshja me 22 pika/ Ndarja e kufijve, Serbia merr Ujmanin, Mitrovica me statusin 'Free City', (Detajet)”, *Bota Sot*, 23.02.2019, <https://dosja.al/draft-marveshja-me-22-pika-ndarja-e-kufijve-serbia-merr-ujmanin-mitrovica-me-statusin-free-city-detajet/>, 30/10/2021.

[9] Edi Rama, „Plani për ndarjen e Kosovës: Legjenda kreshnikësh”, *Kosova Press*, 25.09.2021, <https://kosovapress.com/plani-per-ndarjen-e-kosoves-rama-legjenda-kreshnikesh/>, 05/11/2021.

[10] Enver Bytyçi, „Rexhep Qosja rikthehet te opsioni i Dobrica Qosiq për Kosovën?!”, *RTV Presheva*, 23.01.2017, <https://www.rtvpresheva.com/rexhep-qosja-rikthehet-te-opsioni-i-dobrica-qosiq-per-kosoven/>, 05/11/2021.

[11] Enver Robelli, „Ndarja e Kosovës: Qosiqi e mendoj, Gjingjqi e propozoi dhe Thaçi e negocioi – tinëz!”, *Koha*, 29.04.2014, <https://archive.koha.net/index.php?category=&id=26&o=110>, 27/10/2021.

[12] Fadil Maloku, „Plani për ndarje të Kosovës është e ditur që nuk 'banon' në Amerikë, por në Ballkan”, *Koha Ditore*, 23.03.2020, <https://www.koha.net/arberi/215059/maloku-plani-per-ndarje-te-kosoves-eshte-e-ditur-qe-nuk-banon-ne-amerike-por-ne-ballkan/>, 03/11/2021.

[13] *Fred Abrahams*, *Modern Albania: From Dictatorship to Democracy in Europe*, NYU Press, New York, 2015.

[14] Ildikó Lipcsey, Sabin Gherman, Adrian Severin, *Romania and Transylvania in the 20th Century*, Corvinus Pub., Budapest, 2006.

[15] Ilir Deda, „Meta me një goditje që ende s'u dha për planin e ndarjes së Kosovës”, *Koha Ditore*, 10.01.2019, <https://www.koha.net/arberi/138934/deda-meta-me-nje-goditje-qe-ende-su-dha-per-planin-e-ndarjes-se-kosoves/>, 03/11/2021.

[16] Jean – Arnault Derens, Laurent Geslin, „Kosovo et Serbie prêts à redessiner leurs frontières”, *Ouest France*, 29.11.2018, <https://www.ouest-france.fr/monde/kosovo-et-serbie-prets-redessiner-leurs-frontieres-6097488>, 28/10/2021.

[17] Lulezim Blaka, „Shqipëria e Madhe dhe Shqipëria Etnike, këto 2 terminologji të gabuara”, 10.03.2017, <https://medium.com/@lulezimblaka/shqip%C3%ABria-e-madhe-dhe-shqip%C3%ABria-etnike-k%C3%ABto-2-terminologji-t%C3%AB-gabuara-7092954d223a>, 11/11/2021.

[17] Memli Sh. Krasniqi, „Propozimet e akademikut Dobrica Qosiq mbi zgjidhjen përfundimtare të çështjes së Kosovës”, *Gjurmime Albanologjike - Seria e shkencave historike*, 48, 2018, str. 217 – 226.

[18] Milan Milošević, „Pomirenje Srba i Albanaca”, *Vreme*, br. 542, 24. maj 2001, <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1519773>, 20/10/2021.

[19] „Resolution 1101 (1997)”, The United Nations Security Council, 28 March 1997, pp. 1-2.

[20] Rexhep Maloku, „Nëse Amerika e Rusia janë marrë vesh me nda Kosovën ...”, *Koha Ditore*, 15.12.2019, <https://www.koha.net/arberi/199140/nese-amerika-e-rusia-jane-marre-vesh-me-nda-kosoven/>, 06/11/2021.

[21] Rexhep Qosja, *Shpërngulja e shqiptarëve sipas programeve kombëtare serbe: Që nga Naçertanija e Ilija Garashaninit (1844) deri te ndarja e Kosovës sipas Dobrica Qosiqit (2004)*, Toena, Tiranë, 2005.

[22] Veli Haklaj, „Kufijtë e Shqipërisë etnike dhe grabitja e tokave shqiptare”, *Gazeta Mapo*, 23.03.2019, <https://gazetamapo.al/kufijte-e-shqiperise-etnike-dhe-grabitja-e-tokave-shqiptare/>, 09/11/2021.

[23] Veli Haklaj, „Vendi gjeografik i Shqipërisë Etnike”, *Gazeta Mapo*, 14.03.2019, <https://gazetamapo.al/vendi-gjeografik-i-shqiperise-etnike/>, 09/11/2021.

[24] Zoran Glavonjić, Amra Zejneli Loxha, „Razgraničenje zvanični predlog Srbije za Kosovo”, *Radio Slobodna Evropa*, 19. februar 2019, <https://www.slobodnaevropa.org/a/da%C4%8Di%C4%87-razgrani%C4%8Denje-sa-kosovom-zvani%C4%8Dni-predlog-srbije/29778573.html>, 23/10/2021.

[25] Борисав Јовић, *Последњи дани СФРЈ*, Политика, Београд, 1995.

[26] Бранислав Крстић, *Косово пред судом историје*, Издање аутора, Београд, 2000.

[27] Добрица Ћосић, *Косово 1966–2013*, Вукотић Медиа, Београд, 2013.

[28] Добрића Ћосић, *У туђем веку, Службени гласник*, Београд, 2011.

[29] Душан Пророковић, *Косово: међуетнички и политички односи*, Геополитика, Београд, 2011.

[30] Милош Ђорђевић, „Помирење права Србије и права етничких Албанаца на Косову”, *Баштина*, бр. 12, 2001, стр. 221–224.

Резиме

Иако су и домаћи и међународни званичници тему поделе Косова и Метохије на српски и албански део најчешће избегавали, о њој се ипак расправљало у јавности још од шездесетих година, превасходно захваљујући Добрици Ћосићу. Кандидовањем концепта „разграничења” као „коначног решења”, током преговора између Београда и Приштине од 2018. године реafirмирано је и размишљање о подели. У једном тренутку, највиши званичници Републике Србије саопштили су како та идеја представља и званичну позицију. Међутим, у оваквом приступу постоје четири проблема.

Прво, овај концепт никада није конкретизован на званичном нивоу. Предлози Бранислава Крстића и Душана Батаковића вероватно јесу разматрани, али не и усвојени као део српске државне стратегије.

Друго, припреме јавности за овакав расплет или није било, или је тај посао траљаво одрађен у тренутку када је предлог, макар и начелно – проглашен званичним. Отуда и релативно „плитка подршка“, због чега се доводи у питање легитимност идеје.

Треће, нема озбиљних назнака да је албанска страна заинтересована за овакав расплет. Став политичара, њихова спремност да разговарају на ту тему није добро прихваћена у албанској јавности, па је такав правац деловања оспорен. Чак и када би се у преговорима постигао консензус и потписао некакав споразум са таквим садржајем, остало би отворено питање колико би он био дугорочан и какве би последице наступиле у будућности. Наговештаји да се о разграничењу може размишљати условљени су тако да би то заправо представљало суштинску делимитацију, размену територија, уз пратећи захтев да се након тога настави процес укрупњавања албанског етнопростора.

Четврто, нема сагласности међународних фактора да се тако нешто реализује. И када су коначно поједини предлози размотрени и „процурели у јавност“, они су били на линији онога што је тражила албанска страна и у највећој мери су уважавали албанске интересе.

У постојећем формату преговора, а сходно ставу кључних западних држава одговорних за текуће стање на Косову и Метохији, примена концепта разграничења не може имати позитивне ефекте за Србију, посматрано из краткорочне или дугорочне перспективе. Пут до поделе Косова и Метохије, чак и када би међународни актери такав концепт прихватили као решење, препун је неизвесности и недоречености. Овакву идеју је тешко реализовати, а да након тога не уследе бројне последице. Уколико се размишља о подели као решењу, неопходна је дуга и темељна припрема, уз сагледавање свих њених аспеката, укључујући и нову територијалну реконфигурацију постјугословенског простора, импликације по регионалне односе, безбедност и стабилност.

Кључне речи: *Косово и Метохија, подела, разграничење, Срби, Албанци, међународна заједница*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

